

HZ. SÜLEYMAN KISSASI'NIN KUR'AN-I KERİM VE KİTAB-I MUKADDES'TEKİ BENZER YÖNLERİ VE TAHLİLİ

Şemsettin IŞIK*

Özet

Çeşitli zaman ve mekânlara birer hidayet rehberi olarak gönderilen ilahî kitaplar, inanç esasları yönüyle aynı; ibadet ve muamelat yönleriyle ise farklılıklar arz etmektedir. Bu husus, hem onların aynı kaynaktan beslenmiş olduğunun, hem de muhataplarının yaşadığı şartlardan kaynaklanan farklı beklentilere birer ilahî çözüm sunduğunun açık bir göstergesidir.

Birbirinin tamamlayıcısı, tasdikçisi ve tashihçisi durumunda olan bu kitaplar, içerdikleri benzer hususlar yönünden geniş bir malumat alanının oluşmasına da zemin hazırlamışlardır. Bunun tipik örneklerinden birisi de Hz. Süleyman kıssasıdır. Bu kıssa, Kitab-ı Mukaddes'te mufassal; Kur'an-ı Kerim'de ise, mücmel bir şekilde yer almakla birlikte Kur'an, kendinden öncekilerde yer alan muharref kısımları tashih edip, tevhit akidesini ön plana çıkarmıştır. Böylece birbirinin devamı olan bu zincirde, sonradan araya sokuşturulan halkalar da gözler önüne serilmiştir.

Bu hususa dair bir kesit sunabilmek için Hz. Süleyman kıssasına dair benzer hususları önce Kur'an-ı Kerim'den, sonrada Kitab-ı Mukaddes'ten aynı başlıklar altında karşılaştırmalı bir şekilde ele alıp, bir tahlile tâbi tutmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Hz. Süleyman, Sebe Melikesi, Belkıs, Mescid-i Aksâ, Hüdühüd.

THE SIMILAR ASPECTS AND ANALYSIS OF SOLOMON PARABLE IN QURAN AND THE HOLY SCRIPTURE

Abstract

Holy Books which were sent in different ages and places as guides of the right path are similar in basic principles of faith, but different in point of forms of worship and human relationships. This indicates clearly that those books were both fed from the same source and includes divine solution to the different expectations of interlocutors.

Those holy books that completing, confirming and correcting each other prepared facility for occurrence a wide knowledge pool in terms they contain similar issues. The Prophet Solomon's Parable is one of the typical examples of this issue. This parable located in a detailed form in The Holy Scripture and in a summary form in Holy Quran. But Holy Quran has brought to the fore the principle of tawhid by means of correcting distorted sections in the previous books, returning to the original identity of them. Hereby the subsequently added superstitions which continue each other in this chain have been demonstrated.

For this reason, we want to present and to analyze the similar aspects of Solomon's Parable comparatively first in Quran and than in The Holy Scripture.

Keywords: Solomon, Belkıs (The Queen of Saba), al-Masjid al-Aqsa, Hoopoe

---

* Dr. Ankara Gölbaşı Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmeni. semsettinisik@gmail.com

Giriş

Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'in muhtevasında büyük bir yer tutan konuların başında, geçmiş milletlerden ve onlara gönderilen peygamberlerin tevhit mücadelesinden bahseden kıssalar gelmektedir. Oran itibariyle temsil ve kıssalar, Kur'an-ı Kerim'in hemen hemen 1/3'ünü oluşturmaktadır. Bu derece kıssalara geniş yer verilmesinin bir gayesi de tevhit mücadelesinin temel dinamiklerini muhataplara sade bir üslupla sunmasıdır.

Bu bakımdan Kur'an-ı Kerim geçmiş toplumlarla ilgili kıssaları aktarırken, konuyu tarihî analitik kıstaslar doğrultusunda realize edip, muhatabın psiko-sosyal konum ve ihtiyacına göre vermiştir. Kitabı Mukaddes ise, daha çok mucizeyi ön plana çıkartıp, mitolojik öykü formunu kullanmıştır.¹

Tabiatıyla insan fitratı, anlayış ve kavrayış bakımından soyut fikirleri dinlemekten daha ziyade, somut fikirlere meyletmektedir. İnsanın bu yönünü göz önünde tutan Kur'an-ı Kerim, ele aldığı kıssaları adeta gözler önünde cereyan ediyormuşçasına bir üslup ile sunmaktadır. Böylece insanlık tarihinin serüvenini bir sinema şeridi gibi gözler önüne serip, ibret alınacak hususları ve hayatı yeniden tanzim etme yollarını göstermektedir.²

Kur'an-ı Kerim'in gönderiliş gayesi de rehberlik etmek olduğu için buna Arap dil malzemesinin verdiği imkânlar doğrultusunda ilk muhataplarıyla başlamış ve onlar şahsında kıyamete kadar bütün muhataplarıyla ilişki kurma yoluna gitmiştir. Muhatabı rahat bir şekilde yönlendiren metot olması hasebiyle de temsil ve kıssaları bolca kullanmıştır. Zira temsil ve kıssalar, bir takım sır ve hikmetin kolayca kavranmasında, dağınık olan duyguların bir araya toplanmasında, haksızlık ve nankörlük karşısında tavır alıp, fitratın sesine kulak verilmesinde oldukça etkili bir üslûptur. Ayrıca din duygusunun tarihî süreç içinde geçirdiği merhaleleri ele almakta ve içerdiği prensipler itibariyle birçok disipline de yol göstermektedir. Bu sayede hem pratik çözümlere ulaşılmakta, hem de düşünce ufku genişlik kazanmaktadır. Böylece Kur'an-ı Kerim'in, insanın çıkarlarını gözetip korumuş ve kıssalar diliyle de hidayetine kılavuzluk etmiş olmaktadır.

Aynı zamanda olayların bu tarzda sunulması, Kur'an-ı Kerim'in davet metodunun bir parçasını oluşturmaktadır. Bu vesileyle olaylar üzerine dikkat çekilip, onların tenkide maruz kalan yönleri eleştirilmekte ve tenkit, takrir, telkin ve isticvap metotlarıyla kamuoyunun vicdanına seslenilmektedir. Yoksa sadece tarihî gerçeklerden bahseden bilgiler değildir. Tam aksine meydana gelen olayların sebep ve sonuç ilişkilerinden kesitler sunup insan hayatına yön vermek için gerekli yönlendirmeyi

---

¹ Bkz. Çağıl, Necdet, *Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes Mukayyesine Özgün Bir Yaklaşım*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2005, s. 234 -235.

² Bkz. Şengül, İdris, *Kur'an Kıssaları Üzerine*, Işık Yayınları, İzmir, 1994, s. 28.

yapmaktadır. Böylece tevhit mücadelesinin önünde engel teşkil eden olayların, bir daha tekrarlanmaması için kıssa ve mesel metodu ile uyarılar yapılmaktadır.

H. Davut ve H. Süleyman'ın mücadelesi, tevhit inancının ikamesi doğrultusunda cereyan ettiği için kıssalar arasında önemli bir yer tutmuştur. Bu hususta verilen bilgiler arasında, İsrail oğullarının en parlak dönemlerini yaşadıkları ve H. Davut'un gençlik yıllarına rastlayan Talut (Saul) döneminde Ürdün, Suriye ve Filistin topraklarının tamamının İsrail krallığına katıldığı haberi de yer almıştır. Ayrıca H. Davut'un henüz İsrail oğulları tarafından bilinip kullanılmayan demiri keşfetmesi de bu gücün sürdürülmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim'de buna işaret edilmiş ve İsrail oğullarının, H. Süleyman döneminde çağdaşlarını teknoloji alanında da geri bırakmış olduklarına dikkat çekilmiştir.³

Bütün bu hususları, H. Süleyman'ın isminin bizzat geçtiği ayetlerde⁴ ve kendisine saltanat ve peygamberliğin miras kalışı, hakemlik olayı, nimetlerin geçici bir süre geri alınıp denemesi, çeşitli varlıkların ve madenlerin emrine âmade kılınması, kuşdilinin öğretilmesi, bütün bu nimetlere karşı şükredip, taşkınlık yapmaması, Hüdhüd ve Belkıs olayı, mabedin inşası ve vefatı gibi kıssanın tamamlayıcı unsurlarının geçtiği yerlerde görmek mümkündür.

Aynı şekilde H. Süleyman kıssasının, Kitab-ı Mukaddes'te de geniş bir yer tuttuğu ve her iki kaynak arasında benzer yönler ile birlikte, farklılıkların da mevcut olduğu bir gerçektir.⁵ Bunu da yazıya geçirilinceye kadar geçirmiş oldukları süreçteki korunmuşluk oranlarına bağlamak mümkündür.⁶ Bu yüzden Kur'an-ı Kerim, kendisinden öncekilerin doğru kalan hususlarını tasdik edip, tahrif edilen kısımlarını tashih etmiştir. (Bkz. A. İmran: 3/3, 93; Maide: 5/46-48)

Aslında semavî kitapların birbirine karşı durumu, baba ile evlat gibidir. Bir sonraki, bir öncekinin; bir önceki de bir sonrakinin ispat ve tasdikçisi durumundadır.⁷ Bundan dolayı her iki semavî kitabın, zaman zaman birbirlerine ışık tutacak türden tarihî malzeme ve ipuçları sunması da söz konusudur.⁸

Bu nedenle her iki kaynağın günümüzdeki mevcut nüshalarını esas alıp, aynı başlık altında toplanması mümkün olan veriler üzerinde birbirini tafsil, tashih ve tasdik

³ Bkz. Özsoy, Ömer ve Güler, İ., *Konularına Göre Sistemik Kur'an Fihristi*, Fecr Yayınları, Ankara, 1996, s. 813.

⁴ Bakara: 2/102; Nisa: 4/163; Enam: 6/84; Enbiya: 21/78-79, 81; Neml: 27/15-18, 30, 36, 44; Sebe: 34/12; Sad: 38/30, 34. (Bkz. Abdülhakî, Muhammed Fuad, *Mu'cemu'l-Müfehres li Elfazı'l-Kur'ani'l-Kerim*, el-Mektebetü'l-İslamiyyeh, İstanbul, 1982, s. 357-358)

⁵ Bkz. Çağır, Necdet, *Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes Mukayesesine Özgün Bir Yaklaşım*, s. 10.

⁶ Bkz. Çağır, Necdet, *Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes Mukayesesine Özgün Bir Yaklaşım*, s. 155.

⁷ Bkz. Çağır, Necdet, *Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes Mukayesesine Özgün Bir Yaklaşım*, s. 11.

⁸ Bkz. Çağır, Necdet, *Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes Mukayesesine Özgün Bir Yaklaşım*, s. 213, 235.

ediş durumlarını görmek için mümkün merteye nesnel bir karşılaştırma eşliğinde, kısaca tahlillerini yapmanın uygun olacağını düşündük. Nihâî değerlendirmeyi de konu bütünlüğü açısından sonuç kısmına bıraktık.

Böylece Kur'an-ı Kerim'de kapalı olan bazı hususlarda, Kitab-ı Mukaddes'in verdiği detayları ve kıssaları ele alış üslubunu ve muhtevastındaki tevhidî özün tahriften korunmuşluk oranını da daha yakından görme imkânı doğmuş olacaktır.

I- Hz. Süleyman'ın Peygamberlik Öncesi Dönemi

Hz. Süleyman'ın babası Hz. Davud, halkına adaletle davranan bir hükümdar (Sad: 38/26) ve aynı zamanda kendisine kitap verilen bir peygamberdir. (İsra: 17/55) Allah'ın kendisine verdiği nimetler sayesinde zırh yapmayı da öğrenmek suretiyle (Enbiya: 21/80) egemenliğini ve mülkünü güçlendirmiştir. (Sad: 38/20)

Böylesine güçlü bir egemenlik ve tevhit akidesinin hâkim olduğu bir ortamda doğup gelişen Hz. Süleyman, babasına muhalif olarak verdiği bir karar ile dikkatleri üzerine çekmiştir. (Enbiya: 21/78) Bu sayede Hz. Davud'un yanında tecrübe ve bilgisini geliştiren Hz. Süleyman, ülke yönetiminde derin bir tecrübe sahibi olmuş ve risalete de iyice hazırlanmıştır. Babasının vefatıyla da tahta varis kılınmıştır.

a - Hz. Süleyman'ın Soyu

Hz. Süleyman, Hz. Davut'un 19 erkek⁹ çocuğundan birisidir (Sad: 38/30) ve şecere itibariyle İsrail oğullarının büyük atası olan Hz. İshak'ın soyundan gelmiştir. (Enam: 6/84) Dedeleri arasında Hz. Yakub'un da yer aldığı ifade edilmektedir.¹⁰ Yine aynı kaynaklar, Hz. Süleyman'ın annesi hakkında fazla bir bilgi vermemekle birlikte onun, ibadetine düşkün salih bir kadın olduğunu belirtmektedir.¹¹

Kitab-ı Mukaddes'te ise, Hz. Süleyman'ın babasının Hz. Davut,¹² annesinin de Batşebaya¹³ veya Uriya adında bir kadın olduğu yer almaktadır.¹⁴ Bu da bir çeşit ayrıntı olmaktadır.

⁹ ez-Zemahşerî, Mahmud, *el-Keşşâf an Hakâiki Ğavamidi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvil fî Vucûhi't-Te'vîl*, (Tah. Ta'lik: Adil Ahmed Abdulmevcud ve A. M. Muavvîd), Mektebetu'l-Abikân, Riyad, 1997, c. 4, s. 437.

¹⁰ Bkz. Aydemir, Abdullah, *İslamî Kaynaklara Göre Peygamberler*, TDV Yayınları, Ankara, 1996, s. 151.

¹¹ Bkz. Aydemir, a.g.e. s. 187.

¹² Bkz. *Kitab-ı Mukaddes (Eski ve Yeni Ahit)*, Birleşmiş Kitap-ı Mukaddes Şirketleri, (t.y ve y.y.), *Tevrat*, I. Krallar, Bab: 2/1-2.

¹³ II. Samuel, Bab: 12/24; I. Krallar, Bab: 1/11.

¹⁴ Matta, Bab: 1/6.

b- Hz. Süleyman'a Saltanat ve Peygamberliğin Miras Kalışı

Hız. Davut'un peygamberlik ve saltanatı, vefatından sonra oğulları arasından Hız. Süleyman'a miras kalmıştır. (Neml: 27/16)

Kitab-ı Mukaddes'te saltanatın miras kalması konusunda yoğun girişimlerde bulunulduđu¹⁵ ve Hız. Davut'un ölümünün yaklaştığı günlerde oğlu Hız. Süleyman'a, Hız. Musa'nın şeriatında yazılı bulunan hususlara harfiyen uymasına dair öğütler verdiği yer almaktadır.¹⁶ Bütün bunların yanında henüz vahye muhatap olmadan içtihadıyla vermiş olduğu adaletli hükmü, Hız. Süleyman'ın saltanat ve peygamberliğe açıkça layık olduğuna referans veren olaylar arasında mühim bir yer tutmuştur. Bu durum, ayetlerde şöyle beyan edilmektedir:

“Davut ve Süleyman'ı da (an). Bir zaman, bir ekin konusunda hüküm veriyorlardı. Bir gurup insanın koyun sürüsü, geceleyin başıboş bir vaziyette bu ekinin içine dağılıp ziyan vermişti. Biz onların hükmünü görüp bilmekteydik. Böylece bunu (bu fetvayı) Süleyman'a biz anlatmıştık. Biz onların her birine hüküm ve ilim verdik. Kuşları ve tesbih eden dağları da Davut'a boyun eğdirdik. (Bunları) biz yapmaktayız.” (Enbiya: 21/78-79)

Bu ayette yer alan hakemlik ile ilgili olarak, tefsirlerde şu hususlara yer verilmiştir: Ekin sahibi ile koyun sürüsü sahipleri arasındaki davada hâkimlik yapan Hız. Davut ve Hız. Süleyman, farklı hükümler vermiştir. Bu konuda Hız. Davut, tahrip edilen ekinin kıymetinin koyunların kıymetine denk olduğunu göz önünde tutarak, koyunların ekin sahibine tazminat olarak verilmesine hükmetmişti. Oğlu Hız. Süleyman ise, ekin tarlasının eski hâline gelinceye kadar bakımını üstlenmeleri için koyun sahiplerine ve koyunların da tarlası eski bakımlı haline gelinceye kadar sütünden, yününden ve kuzularından yararlanmak üzere tarla sahibine verilmesine karar vermişti. Bunun üzerine Hız. Davut, oğlunun bu içtihadını beğenip, kendi görüşünden vazgeçmişti.¹⁷

Buna benzer bir hakemlik olayı da Kitab-ı Mukaddes'te şu şekilde yer almaktadır:

“Ve iki fahiş kadın krala geldi ve önünde durdular. Ve kadınlardan biri dedi: Aman efendim, ben ve bu kadın bir evde otururuz ve evde onunla beraberken bir çocuk doğurdum. Ve vaki oldu ki, ben doğurduktan sonra üçüncü gün bu kadın da doğurdu ve biz beraberdik; evde yanımızda yabancı yoktu, ancak evde ikimiz vardık. Ve bu kadının çocuğu geceleyin ölmüş, çünkü üstüne yatmış. Ve gece yarısı kalkmış ve cariyem

¹⁵ I. Krallar, Bab: 1/11-17, Bab: 2/12; I. Tarihler, Bab: 23/1-2.

¹⁶ I. Krallar, Bab: 2/1-5.

¹⁷ Bkz. et-Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Tevîli Âyi'l-Kur'an*, (Tah: Abdullah b. Abdilmuhsin ve Ark.), Hicr li't-Tıbaah ve'n-Neşr, Kahire, 2001, c. 16, s. 322-328; Kutub, Seyyid, *Fi Zülâli'l-Kur'an*, (Ter: Salih Uçan ve Ark.), Dünya Yayınları, İstanbul, 1991, c. 7, s. 292-293.

uyurken oğlumu yanımdan almış ve onu kendi koynuna koymuş ve kendi ölmüş çocuğunu benim koynuma koymuş. Ve çocuğumu emzirmek için sabahleyin kalktığım zaman, işte ölmüştü; fakat sabahleyin ona bakınca, işte o benim doğurduğum oğlum değildi. Ve öteki kadın dedi: Hayır; fakat sağ olan benim oğlum ve ölen senin oğlun. Ve berikisi dedi: Hayır; fakat ölen senin oğlun ve sağ olan benim oğlum. Kralın Önünde böyle diyorlardı. Ve kral dedi: Biri, bu sağ olan benim oğlum, ölen senin oğlun diyor. Öteki, hayır. Ölen senin oğlun ve sağ olan benim oğlum diyor. Ve kral dedi: Bana bir kılıç getirin. Ve kralın önüne bir kılıç getirdiler. Ve kral dedi: Sağ olan çocuğu ikiye bölün ve yarısını birine, yarısını ötekine verin. Ve çocuğu sağ olan kadın oğlu için yüreği yanarak krala şöyle dedi: Aman efendim sağ olan çocuğu ona verin, aman onu öldürmeyin. Fakat öteki dedi: Ne benim ne de senin olsun, ikiye bölün. O zaman kral cevap verip dedi: Sağ olan çocuğu buna verin ve onu sakın öldürmeyin. Anası budur ve kralın verdiği hükmü, bütün İsrail işitti ve kraldan korktular. Çünkü gördüler ki, hükmetmek için kendisinde Allah hikmeti vardı.”¹⁸

Her iki kaynakta birbirinden farklı hakemlik olayı yer almaktadır. Bunlardan her birisinin, farklı zamanlarda cereyan etmiş olmaları da mümkündür. Bunlardan birincisinde, Hz. Davut ve oğlunun davaya müncer olan konuyu farklı değerlendirmiş olmalarına rağmen, en adil olan hükümde mutabakata vardıkları; ikincisinde de adaletin tecellisi için annelik duygularından yararlanılıp, davanın adalet üzere karara bağlanmasında Hz. Süleyman’ın hassasiyeti ortaya çıkmıştır.

II- Hz. Süleyman’ın Peygamberlik Dönemi

Hz. Süleyman’a babasından kalan hükümdarlığın yanında, Allah ona bir de peygamberlik ihsan etmiştir. (Nisa: 4/163; Neml: 27/15) Böylece hem saltanatı, hem de risaleti deruhte etmekle görevlendirilmiştir. Bu esnada Hz. Süleyman, kendisine verilen görevi yerine getirirken, sahip olduğu nimetlerin bir kısmından kısa bir süreliğine mahrum bırakılmış ve daha sonra tekrar fazlasıyla geri verilmiştir.

a- Hz. Süleyman’ın Bazı Nimetlerden Bir Süreliğine Mahrum Edilerek Denenmesi

Kendisine saltanat ve peygamberlik verilen Hz. Süleyman rüzgâr, ins ve cinnin emrine verilmesi gibi birçok imkân ve nimete mahzar olmuştur. Daha sonra da verilen taht ve saltanat gibi bir takım nimetler, belirli bir süre elinden alınmak suretiyle bir teste tâbi tutulmuştur. Hatta bu sırada emrine verilen cinler ve insanlar isyan edip, kırk küsur

---

¹⁸ I. Krallar, Bab: 3/16-28.

gün tahtını işgal etmiş ve bu esnada cinlerin gaybı bildiğine dair haberler etrafta söylenilmeye başlanmıştır.¹⁹

Hız. Süleyman'ın denenme süresi, kısa sürmesine rağmen, saltanat ile ilgili işlerin yürütülmesinde de bir takım aksamalar baş göstermiştir. Daha sonra bu durum, ehl-i kitap ve Müslümanların gündemini meşgul etmiş ve buna dair spekülâtif değerlendirmeler yapılmıştır.²⁰ Hâlbuki bu konu, Kur'an-ı Kerim çok veciz bir şekilde şöyle haber verilmiştir:

“Andolsun biz Süleyman'ı imtihan ettik. Tahtının üstüne bir ceset bırakıverdik. Sonra tekrar (tevbe ile) önceki hâline döndü.” (Sad: 38/34)

Taht ve saltanatının elinden alınmasıyla deneneni Hz. Süleyman, bu süre içinde ümitsizliğe düşmemiş ve *“Ey Rabbim! Bana öyle bir mülk ve saltanat ver ki, benden başka kimseye nasip olmasın”* (Sad: 38/35) diye duâ edip, şu isteklerde bulunmuştur:

- a- Allah'ın emrine uygun bir şekilde hüküm verebilme,
- b- Kendisinden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir mülk ve saltanata sahip olma,
- c- Yaptırmış olduğu Beytü'l-Makdis'e ibadet niyetiyle gelip girenin, anasından doğduğu ilk gün gibi günahsız olma.²¹

Bu samimi istek üzerine, taht ve saltanatı kendisine geri iade edildiği gibi böyle bir şeyin tekrarına da bir daha fırsat verilmemiştir. (Sad: 38/36-39)

Hız. Süleyman'ın saltanatı hakkında Kitab-ı Mukaddes'te de şunlar yer almıştır: *“Ve Davut'un oğlu Süleyman, krallığında kuvvet buldu ve Allah'ı Rab onunla beraberdi ve onu çok büyük etti.”*²²

Bir peygamber olmasına rağmen, Hz. Süleyman da herkes gibi bir takım entrika ve huzur bozucu durumlara maruz kalmış ve akabinde ilahî bir lütuf olarak, eski izzet ve şerefine yeniden sahip kılınmıştır. Bu durum, ilahî bir lütuf olarak her iki kaynakta da açıkça vurgulanmıştır.

---

¹⁹ Bkz. Yazır, M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Diyanet Yayınları, İstanbul, 1938, c. 1, s. 439; c. 5, s. 4097.

²⁰ Bkz. Aydemir, a.g.e. s. 200-204.

²¹ Bkz. Aydemir, a.g.e. s. 194.

²² *II. Tarihler*, Bab: 1/1; 6/18-23; *I. Krallar*, Bab: 8/22-23.

b- Hz. Süleyman'a Çeşitli Nimetlerin Tekrar Verilmesi

Hz. Süleyman'a rüzgârlar, madenler, kuşlar, insan ve cinler tekrar verilmiştir.²³ Bunlardan daha da önemlisi, ilim sahibi kılınmıştır. Bu durum Kur'an-ı Kerim'de, "*Biz Davut ve Süleyman'a ilim verdik*"; (Neml: 27/15) Kitab-ı Mukaddeste de "işte sana hikmetli ve anlayışlı yürek verdim; şöyle ki senden evvel senin gibi kimse olmamıştır ve senden sonrası da çıkmayacaktır"²⁴ şeklinde yer almıştır.

Önemine binaen çeşitli surelerde Hz. Süleyman'a verilen nimetlerden bahsedilmiş (Bkz. Neml: 27/16-19, Sebe: 34/11-13; Enbiya: 21/81) ve bunlar arasında otorite ve yetki verilme olayı, ilim ve hikmetten hemen sonra zikredilmiştir. Yine aşağıdaki ayette verasetten sonra takdim-tehir yapılarak kuşdilinin öğretildiğinin bildirilmesi ve akabinde genel bir ifadeyle çeşitli nimetlerin verildiğinden bahsedilmesi, ihsan edilen nimetlerin çokluğuna dikkat çekmektedir.

"Süleyman, Davut'a varis oldu ve dedi ki: Ey insanlar! Bize kuşdili öğretildi ve bize her şeyden (nasip) verildi. Doğrusu bu apaçık bir lütuftur." (Neml: 27/16)

Lütuf olarak verilenler arasında karıncaların konuşmasını anlama, (Neml: 27/18-19) kuşlardan, cinlerden ve insanlardan oluşan düzenli ordulara sahip olma gibi hususlar yer almaktadır. (Neml: 27/17) Tabi ki bütün bu varlıklara hükmedebilmek için onların dillerini öğrenme, bu günkü modern öğrenme metotlarıyla olmayıp, mucizevî bir şekilde gerçekleşmiştir. Bütün bunlar onu, "*Ey Rabbim! Beni, bana ve ana-babama verdiğin nimete şükretmeye ve hoşnut olacağın iyi işler yapmaya muvaffak kıl; rahmetinle beni iyi kulların arasına kat*" (Neml: 27/19) diye niyazda bulunmaya sevk etmiştir.

Yüce Allah, Hz. Süleyman'ın emrine cinleri vererek kara ve denizdeki gizli hazinelerin elde edilmesini,²⁵ ihtiyaç duyulan madenlerin çıkartılmasını ve onlardan mamul maddelerin yapılmasını sağlamıştır.²⁶ Ayrıca ona emirlerine karşı gelip bozgunculuk edenlerin el ve ayaklarını bir araya getirip, ikişer ikişer veya daha fazlasını zincire vurma gücünü vermiştir. (Sad: 38/36-38) Bunu sihir gücüne bağlayarak izah etmeye kalkışanlar olmuşsa da işi mecrasından saptırmaktan başka bir amaca hizmet etmemiştir.²⁷

"Sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü bir aylık mesafe olan rüzgârı Süleyman'a boyun eğdirdik" (Sebe: 34/12; Enbiya: 21/81) ayeti, Şam bölgesinde tebliğ

²³ Bkz. Yazır, a.g.e. c. 3, s. 3952.

²⁴ I. Krallar, Bab: 3/12; Bab: 4/29-30; II. Tarihler, Bab: 1/7-12.

²⁵ Kutub, a.g.e. c. 7, s. 295-296.

²⁶ Bkz. Sebe: 34/11-13; Sad: 38/37; II. Tarihler, Bab: 3/7.

²⁷ Bkz. Çağır, Necdet, *Din Dili ve Mecaz (Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddeste Açısından Karşılaştırmalı Bir İnceleme)*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 74-75.

görevi bulunan Hz. Süleyman'a bu görevini yapmak için sağlanan bir başka imkânı haber vermektedir. Bunun nasıl gerçekleştiği hususunda ileri sürülenler, akıl yürütme veya sağlam bir kaynağa dayanmayan nakillerden öteye geçmemektedir. Aslında burada emre amade kılınan rüzgâra ve ona bu görevi yükleyen iradeye dikkat çekilmektedir. Nitekim “*rüzgârı onun emrine verdik*” ifadesi, bunu açıkça ortaya koymaktadır. (Sad: 38/36) Tabii ki bu boyun eğme işi, Allah'ın emri doğrultusunda olup biten şeylerdir.²⁸

Yeryüzünde bulunan insanlar, cinler, kuşlar ve atlar gibi farklı yapıdaki varlıkların bir kısmı Hz. Süleyman'ın emrine âmade kılınmış ve onlardan birer ordu meydana getirmiştir.²⁹ Kurduğu bu ordu içinde atlara daha fazla önem vermiştir. (Sad: 38/32-33) Bunu da “*ben bunları dünyada nefsimin hazzı için değil; Allah'ın emrinden ve onun dinini takviye etme arzusundan dolayı seviyorum*”³⁰ demek suretiyle, tevhit mücadelesindeki yerini beyan etmiştir.

Bu bağlamda Kitab-ı Mukaddeste de Hz. Süleyman'ın saltanatından, sahip olduğu imkânlardan, atlardan, savaş arabalarından, ahırlardan, süvari (atlı) sayılarından ve mühimmat hazırlığı gibi birçok husustan ayrıntılı bir şekilde bahsedilmiş olduğu görülmektedir.³¹

Bütün bunlar, her iki kaynakta da Hz. Süleyman'ın otoritesinin Filistin, Suriye, Lübnan, Irak ve Fırat nehri kıyılarına kadar uzanan çeşitli topluluklarından oluşan büyük bir bölgeyi kapladığını³² ve hiç kimseye nasip olmayacak derecede büyük bir saltanatın sahibi olduğunu göstermektedir.³³

Hz. Davud gibi Hz. Süleyman'a da daha önce hiç kimseye verilmeyen nimetlerle seçkin kılınmış ve bütün bunlara karşı şükredici olmuş; tevazu ve ihlâsla davranmış; her işinde de Allah'a yönelmiştir. Kendisine lütfedilen bu güç ve mülkü, Allah'ın dinini en güzel şekilde temsil ve tebliğ etmek, görkemli saltanatının herkes tarafından fark edilmesine vesile olmak ve bu sayede tevhit akidesini yerleştirmek için kullanmıştır. Muhatapları, onun bilgi ve endüstriyel gücü karşısında yapılan davete daha kolay teslim olmuştur. Böylece O, Allah'a olan bağlılığının karşılığını en güzel şekilde almış ve tüm dünyaca tanınan büyük bir hâkimiyet elde etmiştir.

c- Sebe Melikesi ve Hüdhüd Hadisesi

Hz. Süleyman kıssasının önemli hususlarından birisi de Hüdhüd ve Sebe Melikesi hadisesidir. (Neml: 27/20-44) Sebe melikesine dair, Hüdhüd'ün Hz.

²⁸ Kutub, a.g.e. c. 8, s. 548.

²⁹ Kutub, a.g.e. c. 8, s. 22.

³⁰ Bkz. er-Razî, Fahrüddin, *et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefatihu'l-Ğayb)*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Tahran, 1978, c. 26, s. 204-205.

³¹ *I. Krallar*, Bab: 4/1-34; *II. Tarihler*, Bab: 12/1-3.

³² Kutub, a.g.e. c. 8, s. 22; *I. Krallar*, Bab: 4/21-25.

³³ Bkz. Sad: 38/35-40; *I. Krallar*, Bab: 3/12-14; *Matta*, Bab: 6/29; *Luka*, Bab: 12/27.

Süleyman'a verdiği bilgiden başka her hangi bir ayrıntı Kur'an-ı Kerim'de yer almamıştır.

Sebe Melikesi, Arap kaynaklarına göre Yelkarne bint el-Yeşrah b. Haris veya Belkıs bint el-Hedahid b. Şurahbil veya bir Habeş efsanesine göre Mâkedâ'dır.³⁴

Sebe Melikesi hakkında Kitab-ı Mukaddes'te de ayrıntılı bir bilgi verilmemektedir. Onun, İsrail kralı Süleyman peygamberin bilgeliğini duyduğu ve sorularıyla onu test etmek için beraberinde baharat, altın ve değerli taşlardan müteşekkil birçok hediye ile yola çıktığı,³⁵ bilgeliği ve serveti karşısında hayrete düştüğü ve Süleyman'ın tanrısına dua edip, 4,5 ton altın hediye ile geri döndüğü yer almaktadır.³⁶ Yeni Ahit'te de sadece "güneyin kraliçesi"³⁷ olduğu zikredilmiştir.

Tarihî belgelere dayanarak Belkıs'ın kimliğini ortaya çıkarmak mümkün değildir. Hz. Süleyman devri (M.Ö 972-932) İsrail krallığı ve o dönemdeki komşu ülke kayıtlarında böyle bir kişiye rastlanamamıştır. Bunun yanında, Belkıs'ın milâttan Önce X. yüzyılda yaşamış; Hz. Süleyman ile çağdaş bir Arap kraliçesi olduğunu söylenmiştir.³⁸

Kur'an-ı Kerim'de söz konusu kraliçe ve Hz. Süleyman arasında cereyan olaylarda, rol alanlardan birisi de Hüdüh'tür.

Bu kuş, çıkardığı ses veya başında bulunan sorguç şeklindeki renkli tüylere göre çeşitli şekillerde adlandırılan ve taraklı tepeliğiyle tanınan bir kuştur. Tevrat'ın yorum kitabı olan Talmud'ta da 'yaban horozu' olarak adlandırılmış³⁹ ve Tevrat'ta eti yenilmeyecek kuşlar arasında sayılmıştır.⁴⁰ Yine Hüdüh hakkında, Eski Ahid'in Arâmîce tercümelerinden biri olan Targum Şeni'de, Kur'an-ı Kerim'de yer alan bilgilere benzer verilerin yer aldığı ifade edilmektedir.⁴¹

Bütün bu olaylarda önemli bir yer tutan Hüdüh ve benzeri kıssaları, mitolojik (usturî) birer unsur olarak yorumlayanlar da olmuştur. Söz gelişi bu konuda Halefullah, bu kıssaların bir efsane üzerine bina edilmiş olduğunu ve burada genellikle ilmî bir amaç veya varoluşsal bir olgunun yorumlanmasının ya da aklın kavraması zor olan bir meselenin açıklığa kavuşturulmasının hedeflenmekte olduğunu belirtmiştir.⁴² Bazıları da bunların fabl türünden hikâyelerde görülen bir özellik içermesi münasebetiyle

³⁴ Yüçetürk, O. Seyfi, *Belkıs Maddesi*, TDVİA., İstanbul, 1992, c. 5, s. 420.

³⁵ *I. Krallar*, Bab: 10/1-13; *II. Tarihler*, Bab: 9/1-12.

³⁶ *I. Krallar*, Bab: 10/10.

³⁷ Bkz. *Matta*, Bab: 12/42; *Luka*, Bab: 11/31.

³⁸ Yüçetürk, a.g.e. c. 5, s. 421.

³⁹ Harman, Ö. Faruk, ve Kurnaz, Cemal, *Hüdüh Maddesi*, TDVİA., İstanbul, 1998, c. 18, s. 461.

⁴⁰ *Tevrat, Levililer*, Bab: 11/19; *Tesniye*, Bab: 14/18.

⁴¹ Harman ve Kurnaz, a.g. m. c. 18, s. 462.

⁴² Bkz. Halefullah, M. Ahmet, *el-Fennü'l-Kasasiyyü fi'l-Kur'ani'l-Kerim*, (Şerh ve Ta'lik: Halil Abdülkerim), London Sîna li'n-Neşr (el-İntişaru'l-Arabî), (Beyrut-Kahire), 2002, s. 153.

temsili⁴³ ya da mecazî birer anlatım olduğunu söylemiştir.⁴⁴ Bu kıssada Hüdühüd ve karıncanın, “qale/qalet” şeklinde söze başlaması ve bütün varlıklara şamil olan ‘kavl’ tabirinin, ‘kelam’ tabirine tercih edilmesi, yapılan bu konuşmanın, lisan-ı hâl ile gerçekleşmiş olduğunun delili sayılmıştır.⁴⁵ Hatta Hz. Süleyman’a kuşdilinin öğretildiğini haber veren ayet (Neml: 27/16) çerçevesinde, bazı kuşların ötüşlerinin ne anlama geldiğinin çözümlemesi bile yapılmıştır.⁴⁶

Kısaca tanıtmaya çalıştığımız halk arasında “ibibik” ve “çavuş kuşu” olarak da bilinen Hüdühüd, Hz. Süleyman’ın ordusunda mühim bir yer tutmuştur.

Söz gelişi, Hz. Süleyman’ın özellikle hava yolculuklarında kendisine ve ordusuna su lâzım olduğunda, su mühendisi gibi çalışan Hüdühüd’ü çağırdığı ve onun arzun derinliklerinde bulunan suyun ne kadar derinlikte olduğunu keşfettiği, sonrada görevliler tarafından kazılıp suyun çıkarıldığı şeklindedir.⁴⁷

Böylesine imkanlara mazhar olan Hz. Süleyman’ın, saltanatına dahil olmayan ve muhalif olan varlıklar da olmuştur. Bunlar arasında yer alan İblis, (Kehf: 18/50) her fırsatta insanların kalbine vesvese verip, (Nas: 114/5-6) aldatmaya çalışmıştır. Buna rağmen daha önce de belirtildiği gibi yine de bir kısım bedenli ve bedensiz varlık (cinler), Hz. Süleyman’ın buyruğu altında yer almamıştır. Bunun en basit delili de şudur: Eğer bütün kuşlar emre âmade olsaydı, çok sayıdaki Hüdühüd’ten bir tanesinin eksikliğini fark etmek belkide zor olacaktı. Kaldı ki Hz. Süleyman’ın, onun yokluğunu hisseder hissetmez, “Hüdühüd’ü göremiyorum” (Neml: 27/20) demiş olması, onun yapısı ve görevi itibariyle ordu içinde mühim bir yer işgal ettiğini göstermektedir. Ayrıca “yoksa burada değil mi?” (Neml: 27/20) şeklindeki sorusu da onun izinsiz bir şekilde yerini terk ettiğini ve bu tarz bir davranıştan dolayı “ya onu cezaya çarptıracağım ya da keseceğim” (Neml: 27/21) demek suretiyle de disiplini bozan davranışların karşılıksız bırakılmadığı haber verilmektedir. Akabinde “ya da bana mazeretini belgeleyen açık bir delil getirir” (Neml: 27/21, 27) ifadesiyle de onun zorba bir kral olmadığı beyan edilmiştir.

Bu sırada gelmiş olan Hüdühüd, “*Senin bilmediğin bir şeyi öğrendim dedi. Sebe’den sana çok önemli bir haber getirdim. Gerçekten onlara (Sebe’lilere) hükümdarlık eden, kendisine her şey verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadın ile karşılaştım. Onun ve kavminin Allah’ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan*

⁴³ Bkz. Halefullah, a.g.e. s. 313, 465.

⁴⁴ Bkz. Çağıl, Necdet, *Din Dili ve Mecaz*, s. 63-67.

⁴⁵ Bkz. Çağıl, Necdet, *İlahî Kelâmın Tabiatı (Sözden Yazıya)*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 74-75; Çağıl, Necdet, *Din Dili ve Mecaz*, s. 66-68.

⁴⁶ Bkz. ez-Zemahşerî, a.g.e. c. 4, s. 437-438; el-Beydâvî, Nasiruddin, *Envaru’t-Tenzil ve Esraru’t-Te’vil*, Dâru’l-Fikr, Beyrut, 1996, c. 4, s. 261-262.

⁴⁷ İbn Kesîr, İsmail, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, (Tah: Samî b. Muhammed Selâme), Daru Tayyibeh li’n-Neşr ve’t-Tevzi’, Beyrut, 1999, c. 6, s. 184; et- Taberî, a.g.e. c. 18, s. 30.

kendilerine yaptıklarını süslü gösterip, onları doğru yoldan alıkoymuş. Bunun için doğru yolu bulamıyorlar.” (Neml: 27/22-24)

Hüdhüd'ün bu haberi üzerine, saltanat sahibi peygambere yaraşır bir biçimde konunun araştırılıp, sağlam bir bilgi haline dönüştürülmesi için gerekli gayretin sarf edildiği şu ayette açıkça görülmektedir: “(Süleyman, Hüdhüd'e) doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın bakacağız. Şu mektubumu götür, onu kendilerine ver. Sonra onlardan biraz uzaklaşıp da ne karara varacaklarına bak dedi.” (Neml: 27/27-28)

Hz. Süleyman'ın mektubunu Belkıs okuyup içinde yazılanların ne anlama geldiğini anladıktan sonra, toplumunun ileri gelenleri ile istişare ederek şu kararı almıştır: Biz, Hz. Süleyman'a hediyeler göndererek hoşnutluğunu kazanalım. Hediyeler götüren elçilerimiz de bize gerçek haberleri getirsin. Böylece onun hakkında gerçek bilgiye sahip oluruz deyip, (Neml: 27/29-34) elçiler ile çok görkemli hediyeler göndermiştir.⁴⁸

Hz. Süleyman, Belkıs'ın hediyeler ile gelen elçilerini saf saf dizilen muhteşem ordusunun önünden geçirmiştir. Bununla hem onları olası bir savaşa girmekten alıkoymayı, hem de Allah'ın verdiği mal ve servetin yanında getirdiklerinin hiçbir kıymetinin olmadığını bildirmek istemiştir. Ayrıca geri döndüklerinde, karşı konulmaz bir ordu ile Hz. Süleyman'ın üzerlerine yürümesi halinde, ülkelerinden aşağılanmış olarak sürgün edilmelerinin kaçınılmaz olacağını anlatıp, Allah'ın dinine toptan girmeleri gerektiğini anlatmak istemiştir.⁴⁹

Bunun üzerine Belkıs, Hz. Süleyman'ın niyetini, ordusunun gücünü ve saltanatının üstünlüğünü anlayıp, millete zarar gelmemesi için Kudüs (Urşelim)'e gitmeye karar vermiştir.⁵⁰ Belkıs'ın geleceğini öğrenen Hz. Süleyman,⁵¹ akıllara durgunluk veren benzersiz bir törenle karşılamak için emrine verilen bütün varlıkların maharetlerinden yararlanmak suretiyle, Belkıs'ın tahtından, kristalden yapılan sarayına kadar her şeyini itina ile hazırlatmıştır. Bu sayede Belkıs ve halkı, Allah'a ve onun peygamberi Hz. Süleyman'a inanarak eski inançlarından vazgeçmiştir.⁵²

Sebe Melikesi ile Hz. Süleyman arasında cereyan eden olaylar içinde öne çıkan unsurlardan bir tanesi de Kur'anı Kerim ve Tevrat'ta yer alan köşke dair malumattır.

Kur'an-ı Kerim'deki köşk anlatımı şöyledir: “Ona: Köşke gir dendi. Melike onu görünce, derin bir su sandı ve eteğini yukarı çekti. Süleyman: Bu, billûrdan yapılmış,

⁴⁸ Neml: 27/35; II. Tarihler, Bab: 9/1, 9, 12, 14.

⁴⁹ Neml: 27/36-37; II. Tarihler, Bab: 9/22-23.

⁵⁰ Hicâzî, M. Mahmud, *Furkan Tefsiri (et-Tefsiru'l-Vâdih)*, (Ter: Mehmet Keskin ve Ark.), İlim Yayınları, İstanbul, (t.y), c. 4, s. 410; II. Tarihler, Bab: 9/1.

⁵¹ Matta, Bab: 12/42; Luka, Bab: 11/31.

⁵² Neml: 27/38-44; II. Tarihler, Bab: 9/3-4.

şeffaf bir zemindir dedi. Melike dedi ki: Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim. Süleyman ile beraber âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum." (Neml: 27/44) Anlaşılacağı üzere Melike'ye girmesi teklif edilen yer hakkında sadece "*bu, billûrdan yapılmış, şeffaf bir zemindir*" ifadesi ile köşkün çok az bir niteliği anlatılmıştır. Yani köşkün yeri, tezyini ve yapılış maksadı hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Bu hususta Tevrat ise, söz konu köşk hakkında şu ayrıntılı bilgileri vermiştir:

a- Hz. Süleyman'ın yaptırdığı köşk, Tevrat'ta saray olarak nitelenmekte ve "Lübnan Ormanı" olarak isimlendirilmektedir.⁵³

b- Hz. Süleyman'ın inşa ettirdiği bu köşk, Arz-ı Mev'ud içerisinde Yaruşalim'de (Kudüs'te)dir.⁵⁴

c- Bu köşkün uzunluğu 100, genişliği 50, yüksekliği 30 arşındır.⁵⁵

d- Bu köşkün yapımı, 13 yıl sürmüştür.⁵⁶ Bir başka ifadeye göre de "Süleyman iki yapıyı (Rabbin tapınağı ile kendi sarayını) 20 yılda bitirilmiştir.⁵⁷ Tevrat'ta yer alan bir başka beyana göre de tapınağın yapımı, 7 yıl sürmüştür.⁵⁸ Yukarıdaki verilere göre, 20 yıl süren mabet ve köşkün yapımının 13 yılı, "Lübnan Ormanı" adındaki köşk için ayrılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'ten Sebe Melikesi ile ilgili olarak aktarılan verilere baktığımızda birinci kaynaktaki yer alan "*Süleyman ile beraber âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum*" (Neml: 27/44) şeklindeki mücmel bir beyan ile tevhit akidesinin tezahür ettiği; ikinci kaynaktaki sarayın sahibi ve oradakiler hakkındaki mufassal malumatta ise, ana maksadın çok cılızlaştırıldığı görülmektedir.⁵⁹ Zira burada imanın izharının yerini, "senden hoşnut kalan adına egemenlik sürmen için seni tahta oturtan Tanrın Rabbe övgüler olsun! Tanrın İsrail'i sevdiği, sonsuza dek korumak istediği için adaleti ve doğruluğu sağlayasın diye seni İsrail'e kral yaptı"⁶⁰ şeklinde bir nevi Hz. Süleyman'a iltifat yapılmıştır.

Yine Kur'an-ı Kerim'de Hüdhdü aracılığı ile verilen mesaj, tamamen tevhit eksenli bir anlayış üzerine oturtulmuştur. Oysa bu mânâda İslam'a davet unsur ve beyanlara ilişkin hususlar, Kitab-ı Mukaddes'te yer almamıştır. Tam aksine maddî zenginlik ve ihtişama dair oldukça ayrıntılı bilgi verilmiştir.

⁵³ Tevrat, I. Krallar, Bab: 7/2-12.

⁵⁴ Tevrat, I. Krallar, Bab: 10/1-2.

⁵⁵ Tevrat, I. Krallar, Bab: 7/2.

⁵⁶ Tevrat, I. Krallar, Bab: 7/1.

⁵⁷ Tevrat, II. Tarihler, Bab: 8/2.

⁵⁸ Tevrat, I. Krallar, Bab: 6/38.

⁵⁹ Bkz. Tevrat, II. Tarihler, Bab: 9/3-7.

⁶⁰ Tevrat, II. Tarihler, Bab: 9/8.

d- Mescid-i Aksâ'nın İnşa Edilmesi

İslamî kaynaklara göre, Hz. Süleyman tarafından yapılan bu mabedin adı, 'Mescid-i Aksâ' veya 'Beyt-i Makdis' ya da 'Beyt-i Mukaddes'tir.⁶¹ Aynı mescide, Ârâmîce'de 'Beth Makdeşa', İbrânîce'de de 'Beth Ha-Mikdaş' denilmiştir.⁶²

Hz. Süleyman'ın peygamberlik ve saltanata varis oluşunun (Neml: 27/16) dördüncü yılında, Hz. Davut'un vasiyeti üzerine Mescid-i Aksâ'nın inşasına başlanılmış ve 7 senede tamamlanmıştır.⁶³

Bu konu, Kur'an-ı Kerim'de mücmel bir şekilde ele alındığı için (Bkz. A. Imran: 3/35-37; Meryem: 19/11) ayetlerde yer alan "mihrab" kelimesinden Mescid-i Aksâ ve müştemilatının kastedilmekte olduğuna dair yorumlar yapılmıştır.⁶⁴

Kitab-ı Mukaddes'te de Mescid-i Aksâ (Beth Ha-Mikdaş)'ın yerinin Hz. Dâvûd tarafından seçilip planlandığı; Hz. Süleyman tarafından inşa edildiği⁶⁵ ve Hz. Davûd'un, mabedin yapımında kullanılacak olan bütün malzemeyi de teslim etmiş olduğu ifade edilmektedir.⁶⁶

Ahd-i Atık'e göre mabedin yapımı, İsrail oğullarının Mısır'dan çıkışının 480. ve Hz. Süleyman'ın hükümdarlığının dördüncü yılının ikinci ayı olan 'Ziv' (Nisan - Mayıs) de başlamış ve 7 yıl kadar sürmüştür. Yapılan mabedin uzunluğu, 60; genişliği, 20 ve yüksekliği, 30 arşın (1 Yahudi arşını 45 cm)dir.⁶⁷ Yine bu kaynakta yapılan bu mabedin büyük ve şaşılacak bir ev olduğu,⁶⁸ yapımında maden işlemeciliğinde hünerli işçilerin çalıştığı,⁶⁹ yapımı esnasında çekiç, balta ve demirden yapılmış her hangi bir araç-gerecin sesinin duyulmadığı;⁷⁰ içerde ve dışarda çepeçevre evin bütün duvarlarında kabartma şekillerin olduğu;⁷¹ evin içinin ve dışının som altın, tunç ve değerli taşlarla

⁶¹ Bkz. et- Taberî, a.g.e. c. 14, s. 420; el-Beydâvî, a.g.e. c. 3, s. 431; Ebu Hayyân el-Endülüsî, Muhammed b. Yusuf, *el-Bahru'l-Muhît*, (Tah: Şeyh Ahmed Abdulmevcud ve Ark.), Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyyeh, Lübnan, 2001, c. 6, s. 7; Vehbi, Mehmed, *Büyük Kur'an Tefsiri (Hulasâtü'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an)*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1969, c. 8, s. 2938.

⁶² Bkz. Bozkurt, Nebi, *Mescid-i Aksâ Maddesi*, TDVİA., Yayınları, Ankara, 2004, c. 29, s. 268.

⁶³ Bkz. Cevdet, Ahmet, *Kıyas-ı Enbiya*, (Sad: Ali Arslan), Arslan Yayınları, İstanbul, 1977, c. 1, s. 26; *I. Krallar*, Bab: 6/1, 37; *Resullerin İşleri*, Bab: 7/47.

⁶⁴ Bkz. et- Taberî, a.g.e. c. 5, s. 335-337; Karaman, Hayrettin, Çağrı, M., Dönmez, İ. K. ve Gümüş, S., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara, 2006, c. 1, s. 547-550.

⁶⁵ Bkz. *II. Samuel*, Bab: 7/1-13; *I. Tarihler*, Bab: 17/1-2.

⁶⁶ Bkz. *II. Tarihler*, Bab: 22/1-16.

⁶⁷ Bkz. Bozkurt, a.g.m. c. 29, s. 269; *I. Krallar*, Bab: 6/2-6.

⁶⁸ *II. Tarihler*, Bab: 2/2-9.

⁶⁹ *II. Tarihler*, Bab: 2/7-8.

⁷⁰ *I. Krallar*, Bab: 6/7-10.

⁷¹ *I. Krallar*, Bab: 6/23-36.

kaplandıđı⁷² ve yapımında on binlerce kişinin çalıştıđı⁷³ gibi pek çok ayrıntı yer almıştır.

Ahd-i Cedid'de yer alan verilerden de Hz. İsa'nın çağdaşı olan Yahudilerin mabede gereken ihtimamı göstermedikleri⁷⁴ ve orada Hz. İsa'nın İncil'i öğretmesine Yahudi baş kâhin, yazıcı ve ihtiyarlarının karşı çıktıkları ifade edilmektedir.⁷⁵

Yukarıda da zikredildiği gibi Mescid-i Aksâ'nın inşasının 7 yılda tamamlanmasını, birbirini takip eden 7 yıl olarak anlamamak gerekir. Bunu, Hz. Süleyman'ın peygamberlik ve saltanatı esnasında yapımına harcadığı toplam süre olarak alma verilere daha uygun düşmektedir. Çünkü toplam peygamberlik süresi olarak, mescidin inşa öncesi ve sonuçlandırılma aşamasında vefatı göz önünde tutulunca, 11 yıl gibi gerçek ile örtüşmeyen bir süre ortaya çıkmaktadır.⁷⁶

Kur'an-ı Kerim'de yer almamasına rağmen, İslamî kaynaklarda ve Kitab-ı Mukaddes'te, mescidin inşasına başlama ve bitiriliş süreleri hakkında verilen haberlerin birbiriyle örtüşmesi calib-i dikkattir. Fakat ayrıntıya gelindiğinde, Kitab-ı Mukaddes'te mabedin yapımının Hz. Süleyman'a nasip olacağından başlayıp, mabedin inşasında istihdam edilen kişiler ve yapı araç-gereçlerine varıncaya kadar pek çok ayrıntılı bilgi yer almaktadır.⁷⁷ Buna karşılık İslamî kaynaklarda, Mescid-i Aksâ'nın yapımında cinnîlerin de çalıştırılmış olduğu haber verilmektedir.⁷⁸

Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'te yer alan beyanlardan, Mescid-i Aksâ'nın Hz. Süleyman tarafından Allah'a kulluk görevinin yerine getirilmesi için yapılan bir mabet olduğu anlaşılmaktadır. Aynen banisinde olduğu gibi daha sonraki dönemlerde gelen peygamberlerin hayatlarında da bu mescidin özel bir yeri vardır.

Söz gelişi, Hz. Zekeriya ve oğlu Hz. Yahya, bu kutsal mabedi amacına uygun bir şekilde değerlendirmiş; Hz. Meryem, bu mabede adanmış ve gençlik yıllarını ona hizmetle geçirmiş; Hz. İsa, bu mabede özel değer vermiş ve tebliğini bu mabed çevresinde yapmış ve son peygamber Hz. Muhammed de belirli bir süre Kible olarak kullanmıştır. (Bkz. Bakara: 2/144)

Bugün söz konusu yerden geri kalanlar, peygamberlerin tevhit mücadelesi esnasında mabed olarak kullandıkları mekânlardan kaybolmaya yüz tutmuş kalıntılardır.

⁷² II. Tarihler, Bab: 3/4-9; I. Krallar, Bab: 6/21-22.

⁷³ II. Tarihler, Bab: 2/17-18.

⁷⁴ Bkz. Markos, Bab: 11/15-17.

⁷⁵ Bkz. Luka, Bab: 20/1-2.

⁷⁶ Bkz. Sebe: 34/14; II. Tarihler, Bab: 9/30-31.

⁷⁷ I. Krallar, Bab: 8/18-19, 5/15-18, 6/1-37; II. Tarihler, Bab: 2/1-2, 3/2-15.

⁷⁸ Bkz. Yazır, a.g.e. c. 1, s. 439; c. 5, s. 3951, 4097.

III- Hz. Süleyman'ın Vefatı ve Sonraki Dönem

Kendisinden önceki peygamber gibi Hz. Süleyman da irtihal etmiş; (Ankebut: 29/57) geride ailesi ve ashabı kalmıştır.

Bu husus, Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'te mücmel olarak ifade edilmiştir.

a- Hz. Süleyman'ın Vefatı

Hz. Süleyman'ın, M.Ö 925 yılında Beytü'l-Makdis'te vefat ettiği söyleniliyorsa da⁷⁹ kaç yıl yaşadığı konusunda birbirini nakzeden bilgilerden başka, elde kesin bir tarih mevcut değildir.⁸⁰

Kur'an-ı Kerim'de peygamberlerin vefatı hakkında pek fazla bir malumat verilmezken, Hz. Süleyman ile ilgili şu beyan yer almaktadır: *“Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimiz zaman, (cinlere) onun öldüğünü değneğini yiyen bir ağaç kurdu gösterdi. (Böylece o) yere yıkılınca, cinlerin de gaybı bilmedikleri ortaya çıktı. Eğer onlar gaybı bilselerdi, o küçük düşürücü azaba düşmezlerdi.”* (Sebe: 34/14)

Bu ayette, Hz. Süleyman'ın ölümü ile birlikte cinnîlerin de gaybı bilmediklerinin ortaya çıktığına işaret olunmaktadır. Zira Hz. Süleyman'ın kısa bir müddet taht ve saltanatının elinden alınıp imtihana tâbi tutulduğu sıralarda, cinnîlerin gelecekte haberdar olduklarına dair söylentiler ortalığı kaplamıştı. Bütün bunların, asılsız bir iddiadan ibaret olduğu; Hz. Süleyman'ın üzerine yaslandığı esasını bir ağaç kurdunun yiyip yere yıkılmasına kadar, cinnîlerin onun öldüğünü anlayamadıkları ortaya çıkmıştır.

Kitabı Mukaddes ise, Hz. Süleyman'ın ölümü hakkında şu bilgiyi vermektedir: *“Süleyman Yeruşalim'de bütün İsrail üzerine 40 yıl krallık etti. Ve Süleyman ataları ile uyudu. Ve babası Davut'un şehrinde gömüldü ve yerine oğlu Rehebam kral oldu.”*⁸¹

Buraya kadar yapılan iktibaslardan, Hz. Süleyman'ın babasından devraldığı hükümdarlığı adalet; Allah'tan aldığı risaleti de hak üzere yapmış ve her fani gibi eceli gelince de emri altındaki varlıkların haberi bile olmadan ve onları hayretler içinde bırakır bir şekilde vefat etmiş olduğu anlaşılmaktadır.

---

⁷⁹ Ebu Halil, Şevki, *Kur'an Atlası*, (Ter: Enver Arpa), Fecr Yayınları, Ankara, 2007, s. 93.

⁸⁰ Bkz. Aydemir, a.g.e. s. 221.

⁸¹ *II. Tarihler*, Bab: 9/30-31.

b- Hz. Süleyman'dan Sonra İsrail Oğullarının Durumu

Tevrat'ta, Hz. Süleyman'ın vefatından sonra yerine oğlu Rehaoboam'ın geçtiği ve ülkeyi 17 yıl yönettiği beyan edilmektedir.⁸² Yahuda ve Bünyamin soyundan gelenler Hz. Süleyman'ın yolundan gitmiş; diğerleri de Efrayim sülalesinden gelen birisini kendilerine melik seçerek ikinci bir devlet kurmuştur. Böylece bu devletlerden birine Yahuda, diğerine de İsrail denilmiştir. Yahuda'nın başkenti Kudüs; İsrail'in de önce Nablus, daha sonra da Sabastiye (Samiriye) olmuştur.⁸³

Yönetimde baş gösteren bu zaaf, devletin parçalanmasında olduğu gibi zamanla tevhit akidesinde de ciddi derecede savrulmalara yol açmış ve bozulan akidenin düzeltilmesi için Hz. İlyas ve Hz. Elyesa gibi peygamberler gönderilmiştir.⁸⁴

Sonuç

Varlıklar âleminde seçkin bir konuma sahip olan insanoğlu, tarihinin çeşitli dönemlerinde dünyevileşme sebebiyle özüne ters düşüp bocalamaya başladığında, Allah tarafından içlerinden seçilen elçiler vasıtasıyla hidayete ulaşınlar diye kılavuzluk yapılmıştır. Bu durum, beşer tarihi boyunca son peygamber Hz. Muhammed (sav)'e kadar adetullah olarak devam edip gelmiştir.

Bu akış çizgisinde yer alan Kur'an-ı Kerim, kendinden önceki kutsal kitapların devamı olması hasebiyle onların doğrularını tasdik; tahrifatlarını tashih; müntesiplerinin ihtilafa düştüğü konuları da tasrih etmiştir. Bu husus Hz. Süleyman kıssasında da aynı şekilde tezahür etmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim, en kısa ve etkili bir şekilde muhatabına alması gereken mesajı verirken; Kitabı Mukaddes ise, adeta tarihî bir roman edasıyla detaylara dalmıştır. Dolayısıyla bu yönü onu, kıssalara dair mufassal bilgi kaynağı yapmıştır.

Aynı ilahî kaynaktan beslenmeleri hasebiyle Kur'an-ı Kerim, Kitab-ı Mukaddes'te yer alan kıssaların benzerlerini zikretmekle yeni bir din inşa etmediğini ve Hz. Âdem'den itibaren süregelen İslam'ı ihya ettiğini izhar etmiştir. Bu nedenle muharref hale gelen kitapları ve muhtevasını, yeniden tevhit ve hidayet eksenli olarak ele alıp, orijinal hallerine irca etmiştir. Böylece eski verilerin tamamını kaldırılıp bir kenara atmamış ve yeni baştan her şeyi tekrar etmemiştir. Sadece kritik noktalarda açıklamalar yapılmak suretiyle her hangi bir mâni teşkil etmeyen hususlara da bir nevi cevaz vermiştir.

Burada karşılaştırıp, tahlile tabi tuttuğumuz Hz. Süleyman kıssasında da bunu açıkça görmek mümkündür. Bu da Kur'an-ı Kerim'in geliş amacının, geçmiş kitap ve

---

⁸² *I. Krallar*, Bab: 14/21; *II. Tarihler*, Bab: 9/-31.

⁸³ Bkz. Cevdet, a.g.e. c. 1, s. 26.

⁸⁴ Bkz. Cevdet, 1977: 1/26.

resullere dayanan çizgisiyle ilahî davetin son halkasını oluşturduğunun net bir ifadesi olmuştur.

Kaynakça

Abdubakî, Muhammed Fuad, *Mu'cemu'l-Müfehres li Elfazı'l-Kur'ani'l-Kerîm*, el-Mektebetü'l-İslamiyyeh, İstanbul, 1982.

Aydemir, Abdullah, *İslamî Kaynaklara Göre Peygamberler*, TDV. Yayınları, Ankara, 1996.

el-Beydâvî, Nasiruddin, *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1996.

Bozkurt, Nebi, *Mescid-i Aksâ Maddesi*, TDVİA., Yayınları, Ankara, 2004.

Cevdet, Ahmet, *Kıyas-ı Enbiya*, (Sad: Ali Arslan), Arslan Yayınları, İstanbul, 1977.

Çağıl, Necdet, *İlahî Kelâmın Tabiatı (Sözden Yazıya)*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.

-----, *Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes Mukayyesine Özgün Bir Yaklaşım*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2005.

-----, *Din Dili ve Mecaz (Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes Açısından Karşılaştırmalı Bir İnceleme)*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Ebu Halil, Şevki, *Kur'an Atlası*, (Ter., Enver Arpa), Fecr Yayınları, Ankara, 2007.

Ebu Hayyân el-Endülüsî, Muhammed b. Yusuf, *el-Bahru'l-Muhît*, (Tah: Şeyh Ahmed Abdulmevcud ve Ark.), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Lübnan, 2001.

Halefullah, M. Ahmet, *el-Fennü'l-Kasasiyyü fi'l-Kur'ani'l-Kerim*, (Şerh ve Ta'lik: Halil Abdulkerim), London Sîna li'n-Neşr (el-İntişaru'l-Arabî), (Beyrut-Kahire), 2002.

Hicâzî, M. Mahmud, *Furkan Tefsiri (et-Tefsiru'l-Vâdih)*, (Ter: Mehmet Keskin ve Ark.), İlim Yayınları, İstanbul, (t.y).

İbn Kesîr, İsmail, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, (Tah: Samî b. Muhammed Selâmeh), Daru Tayyibeh li'n-Neşr ve't-Tevzî', Beyrut, 1999.

Karaman, Hayrettin, Çağrııcı, M., Dönmez, İ. K. ve Gümüş, S., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara, 2006.

Kitab-ı Mukaddes (Eski ve Yeni Ahit), Birleşmiş Kitab-ı Mukaddes Şirketleri, (t.y ve y.y.),

Harman, Ö. Faruk, ve Kurnaz, Cemal, *Hüdhüd Maddesi*, TDVİA., İstanbul, 1998.

Kutub, Seyyid, *Fi Zılâli'l-Kur'an*, (Ter: Salih Uçan ve Ark.), Dünya Yayınları, İstanbul, 1991.

Mehmed Vehbi, *Büyük Kur'an Tefsiri (Hulasâtü'l-Beyan fi Tefsîri'l-Kur'an)*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1969.

Özsoy, Ömer ve Güler, İ., *Konularına Göre Sistematik Kur'an Fihristi*, Fecr Yayınları, Ankara, 1996.

er-Razî, Fahrüddin, *et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefâtihu'l-Ğayb)*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Tahran, 1978.

Şengül, İdris, *Kur'an Kıssaları Üzerine*, Işık Yayınları, İzmir, 1994.

et-Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Tevîli Âyi'l-Kur'an*, (Tah: Abdullah b. Abdilmuhsin ve Ark.), Hicr li't-Tıbaah ve'n-Neşr ve't-Tevzî ve'l-I'lâm, Kahire, 2001.

Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Diyanet Yayınları, İstanbul, 1938.

Yüçetürk, O. Seyfî, *Belkıs Maddesi*, TDVİA., İstanbul, 1992.

ez-Zemahşerî, Mahmud, *el-Keşşâf an Hakâiki Ğavamidi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fi Vucûhi't-Te'vîl*, (Tah. Ta'lık: Adil Ahmed Abdulmevcud ve A. M. Muavvîd), Mektebetu'l-Abîkân, Rıyad, 1997.